

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

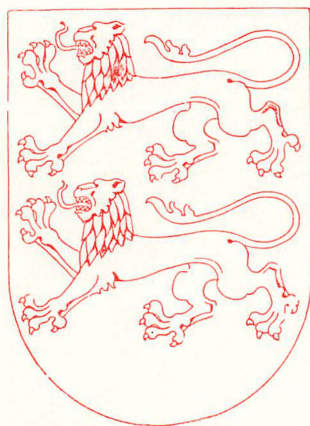
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann, Christian Stenz og W. Christiansen

INDHOLD:

Niels Nicolaisen: *På flugt fra Frankrig*
Hans Thysen: *Udskiftningen i Aved (Vodder sogn)*
J. Raben: *En Soldats Optegnelser fra 1864*
Jørgen Petersen, Uldal: *Folkeminder fra Skrydstrup*

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder
Museumsinspektør H. Neumanns adresse er: Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

NR. 8

1. AUGUST 1953

29. ÅRG

På flugt fra Frankrig

Optegnelser af Niels Nicolaisen.

Redaktionen har velvilligt fået overladt »Nogle Erindringer fra Tiden 1915—17«, som er skrevet af Niels Nicolaisen, Ballum.

Efter en skildring af indkaldelsen og uddannelsen på Gottorp slot fortæller han om de frygtelige oplevelser på vestfronten og slutter med en beretning om flugtforsøget til Danmark, som vi gengiver her i lidt forkortet form.

— — —

Senere kom vi noget til venstre for landevejen Arras—Cambrai ved Fins. Her knuste en minesplint et glas med smør i min tornyster. Her sås også en død englænder af og til stikke en arm eller ben frem. Her var vi i 14 dage i reserve. Vi kom straks i alarmberedskab. Der var et større angreb med gas og miner. Vi fik ordre til at gøre stormpakningen færdig, mens vi lige havde glædet os til at være en længere tid i reserve. Det var meget dejligt vejr om aftenen. Kanonerne havde dundret hele eftermiddagen og fjenden beskød ivrigt en udspjændende lænkeballon, så vi anede nok uråd. Så lørdag aften kom befalingen til afmarch. Det var dog blevet mere roligt og man skulle næsten ikke tro, at det gik til krig. Aftenen var så stille, og man kunne se langs landevejene, hvorledes kompagnierne kom og marcherede ud til at stå i beredskab til at blive sat ind i kampen den følgende nat, hvis det skulle blive nødvendigt. Vi kom så til en reservestilling lige ved en by og blev så der. Vi fik først befaling til at besætte stillingen, og lige havde vi spredt os, da et frygteligt bombardement begyndte ude i første linie. Det var et frygteligt skuespil på afstand, og det var grueligt, når man tænkte på, at vore kammerater var i dette, og at vi måske selv skulle derud. Vi slap dog for at komme i det, men lejrede os i græsset og sov på jorden med kappen dækket over. Skiftevis stod vi en halv time vagt ad gangen. Mod morgen blev der så tændt bål til at varme kaffen og en mellemmad smurt af en hjemlig pakke. I det hele taget var den hjemlige post med pakker og breve meget kærkommen, og så at skrive igen, var den bedste beskæftigelse. Vi kom

så efterhånden allesammen på benene og imod middag kom befalingen, at vi kunne trække os tilbage til kvartererne. Det blev modtaget med røre og glæde. Hurtigt pakkedes det hele sammen, og mens den tåbelige løjtnant, som vi havde, spankede forud for kompagniet og foreslog en sang, da en større kampdag lå bag ved os, marcherede vi om søndag formiddag tilbage til Lecluse. Det var som sagt søndag med det herligste vejr, og allehånde tjenester i form af tøj- og støvlerensning og derpå følgende appel ventede på os. Vi var altså sluppet godt fra det i aftes, men hvor længe, hvor længe ville krigen vare? Endnu til vinter i skyttegraven! Nej, Hans Holm og jeg blev enige om, at vi ville bort fra det. Han kom lige fra orlov og havde heller ikke lyst mere. Vi ville så til Danmark; det kunne let gå. Toget blev ikke revideret, når man rejste på orlov, og næste dag, da man først ville savne os, ville vi allerede være i Köln. Var det først lykkedes, var vi over det, så lyste frihed og gode dage os i møde.

Vi havde den dag ingen tjeneste, kun et besøg i kosmorama, og mens kammeraterne var der, skulle vi så mødes ved barakkerne. Hans fik to brød og vore køddåser tillige med to stykker flæsk. Med bæltet om og hver en sandsæk under armen begav vi os på vej. Det var et eventyr på fodrejse, talte vi om, aldrig mere ville vi tage bøssen i hånden. Vi havde også flere penge, og ved første kantine blev der taget en øl og en honningkage til styrkning. Målet var jo temmelig langt borte, nemlig Danmark. Det var dejligt septembervejr, mens vi gik ad vejen. Nu var vi færdige med krigen, nu havde vi lagt bøssen. Ved banegården fik vi først noget at spise og forsøgte først at gå gennem perronen. Det gik imidlertid ikke, og vi gik så bag om og ind fra den modsatte side af toget. Det gik nu heldigt nok, men vi var kommet i et forkert tog, og måtte, når vi var med dette, skifte i Lille. Så tog vi den beslutning at skifte på en mindre station. Her sad vi så i en landstormskantine, hvor to tykke landstormere skænkede øl. Jeg foreslog at rejse tilbage til kompagniet, men Hans ville på ingen måde, og jeg havde egentlig heller ikke lyst dertil. Efter et par timer kom så det næste tog. Vi steg ind og kørte så forbi Lille gennem Belgien. Jeg var rasende træt og sov omtrent hele natten på gulvet i kupeen. Om morgenen fik vi kaffe i Aachen, og i Köln kunne vi mageligt skifte, thi banegården var stuvende fuld, og der blev ikke revideret på perronerne. Farten gik også godt til Hamborg. Her behøvede vi ikke at gå ud af perronen, men måtte i det mindste over kanalen med toget. Var dette først lykkedes, da kunne vi gå til fods. Det gik imidlertid meget heldigt med aftentoget. Civilpersonerne blev efterset med hensyn til billetten. Vi var meget spændte og kikkede næsten hele tiden ud af vinduet med bange anelser, at en eller anden konduktør skulle

vise sig. Heldigvis eller uheldigvis gik det godt. Ved midnatstid vækkede Hans mig, da jeg igen var ved at sove. Konduktørens råb lød: »Tarp«. Da vi nu ikke vidste, om det var sidste station før Flensborg, steg vi ud. Nu var vi ovenpå. Nu kunne vi klare os til fods. Proviant havde vi og også tid. Endvidere kunne vi jo altid skaffe os lidt på vejen. Nu kendte vi landet, sproget og skikkene. Første nat gik vi dog ikke vidt, kun en halv snes minutter. Så så vi nogle enlige gårde lidt fra vejen. Vi gik derhen, men kom ikke ind det første sted. I et landbolssteds lade fandt vi dog snart et leje i den nylig indavlede sæd. Nu kom brødet og skinken frem, og det blev fortæret med god appetit. Vi talte med hinanden om vor tilbagelagte rejse og var godt tilfreds med den. Der var jo nu kun det sidste stykke tilbage. Vi var enige om, at mangan kammerat ville have gjort slig en tur med. Så sov vi ind, efter at vi havde trukket trøje og støvler af. Således havde man ikke ligget i lang tid som her i den bløde halm. Først op på formiddagen vågnede vi, og Hans udbrød: »Det regner frygteligt«. Det var nemlig et stadigt regnvejr. Lidt efter at vi havde fået noget at spise kom manden over i loen for under regnvejret at tærse sæden. Vi hørte, at han talte plattysk med en af børnene. Sæden, som han tærskede, trak han ud af hoben, hvori vi lå, og vi var meget spændte. Til sidst havde han nær halet min støvle med ned. Dog det gik godt. Ved middagstid blev der kaldt til middag, og manden gik ind for at spise. Denne tid benyttede vi så til at komme bort, hvilket gik godt. Nu var det imidlertid et øsende regnvejr, og vi kom ikke vidt, før vi igen søgte husly; i Vanderup kom vi ind hos en landbolsmand. Han gav os kaffe og var meget flink. Han vidste jo ikke, hvor vi var fra. Han fik så noget hugget sukker, som Hans havde med fra Frankrig. Derpå gik vi kl. 4 om eftermiddagen videre under stærke regnbyger gennem en skov, forbi Vanderup kirke, over banen til vestkysten og kom gennem den lille by Ellund ved aftenstide. Vi gik altid frækt løs ad landevejen og mødte mest kun russere og gamle mænd. Da vi så kom uden for byen, ville vi søge natlogi. Det gik imidlertid ikke så let, da vi kom ud på heden, hvor der kun var få huse. Vi vidste dog, at vi nu var under mest dansk talende befolkning. Om eftermiddagen havde vi nemlig spurgt om brød på tysk, men konen røbede det danske modersmål, så jeg bagefter sagde til Hans: »Ved du hvad, dette var danskere, nu kommer vi alt imens mod nord.« Nu gjaldt det imidlertid om at finde natlogi. Efter nogen tids gang kom vi så til to enlige gårde lidt fra vejen. Vi gik så ned mod lyset, bestemte på at gå ind i stuen. Her var dog dansktalende folk, og så ude på heden, det kunne vel ikke gå så galt. Det var dog bedre at tale med folkene og måske komme i seng. Så bankede vi på, det var på Frøslev

mark. Inde i køkkenet sad mand og kone og to voksne børn, en 16-årig søn og en datter. Vi blev vel modtaget, idet vi fortalte, at vi skulle på orlov. Så blev der sludret en del i køkkenet ved kaminen, og man følte sig jo så dejligt tilpas i et nordslesvigsk bondehjem, når man tænkte på, at man ellers havde været i skyttegravene. Vi fik et dejligt fad boghvedegrød, som fortæredes med storartet appetit. Efter at samtalen havde drejet sig om alt muligt og særlig om krigens emner skulle vi i seng. Vi måtte dog igen tage til takke med høet, som jo også gik storartet. Efter en lille samtale om forskellige ting sov vi ind ovenpå dagens anstrengelser for at vågne igen den næste morgen og fortsætte marchen.

Vi fik så kaffe forinden og fik os også vasket. Derpå gik vi videre og kom ind over store eng- og hedeflader. Sommetider gik vi gennem tæt lyng og sommetider i vand til langt op på støvlerne. Vi var enige om, at her var skellet mellem Flensborg og Tønder kredse. Efter nogen gang kom vi til Medelby, hvor vi fik kaffe og smørrebrød. Dog vi kom denne dag ind over flere landsbyer, ja, endog større åløb og kom ved hjælp af en smal stok eller bro over disse. Om eftermiddagen kom vi i nærheden af Bylderup, hvor vi blev meget gæstfri modtaget af en kone, hvis mand var i krigen. Gennem Bylderup gik vi temmelig rask, så var også denne banelinie passeret. Nu var det, om vi skulle gå efter Løgumkloster eller Tønder? Vi tog dog kursen mod vest, tværs over mark og eng, kom forbi Lund og Solderup, hvor vi søgte natlogi, men intet fik. Vi gik længere og længere indtil vi skimtede lys nede mellem de blanke enge. Der måtte vi ned. Først kom vi til et lille hus, som kunne ligne en røgterbolig eller arbejderbolig. Lyset kom imidlertid fra et andet sted, og vi gik derhen. Det var fra et karlekammer, og da vi spurgte de tilstedeværende karle, om vi kunne sove der om natten, fik vi til svar, at vi måtte spørge forvalteren. Nu var vi klar over, at vi var på Solvig ved Jejsing-Hostrup. Vi var dog ikke rigtig tilfredse med denne gård som natherberge, og omend vi var umådelig trætte, gik vi dog videre. Klokkeren var nu henad 9, og det gjaldt om at komme under tag for natten. Vi gik forbi Solvigs store have med de vældige træer, som sagte rislede i vinden. Nu kom vi så til en gård igen en ti minutter fra Solvig. Til vor store glæde stod porten kun tillukket med en stang udvendig fra. Det var således let at komme ind i laden. Oppe i manningen fandt vi også snart en plads ved hjælp af en lommelygte, som Hans havde købt og taget med. Næste dag vågnede vi først ved middagstid, og gik så igen mod nord. Vi kom over Bredeå ved jernbanebroen ved Brede og gik gennem Lovrup, hvor vi nær havde løbet en skildvagt omkuld. Da vi var kommet forbi Lovrup skov, var der også en fangelejr, meget stærkt oplyst med elektrisk lys. Meget for-

sigtigt gik vi langs en hedevej og kom omsider til Lindet skov. Her besluttede vi at overnatte og vente til det blev dag, så kunne vi bedre orientere os. Vi vidste egentlig ikke, hvor vi var, men så det dog på det medbragte kort ved hjælp af lommelampen inde mellem granerne. Her lagde vi os til at sove, efter at vi havde spist. Henad seks begyndte det at dages, og da vi frøs, begyndte vi at gå rundt i skoven for at finde udkanten. Under dette gik vi engang tværs over en skovvej og så her to soldater gå langs ad vejen med bøssen på nakken, dog uden at se os. Vi gik så ind i granerne og var nu mere forsigtige. Endelig kom vi så mod middag til skovens udkant, hvor vi måtte opholde os til aften, og hvorfra vi lagde vore planer med hensyn til retning og vej. Det blev en lang kold eftermiddag, og da det så endelig blev aften, kom vi også et godt stykke frem, så længe det endnu ikke var så mørkt. Vi gik tværs over marken forbi nogle huse, hvor en forbiuret hund gøede så vældigt. Ved 8-tiden begyndte det imidlertid at regne, og det blev nu så mørkt, at vi slet ikke kunne finde os til rette; vi dumpede i grøfter og furer, så vi tilsidst, da regnen blev for slem, søgte lidt læ ved en gård. Her stod loftslugen op, og jeg ville se, om man kunne komme derind. Da det nu lykkedes, og vi fandt halm på loftet, foretrak vi at blive herinde, og så ville det måske blive noget lysere vejr næste aften.

Her havde manden to marinesoldater. Disse arbejdede udenfor, omend det var søndag, intetanende at de havde sådanne to gæster i huset. Her kunne vi tydeligt høre dem tale nede i stuen. Så vidt jeg kunne forstå, var det i udkanten af Spandet by på en lille ny gård. Vi lavede også her ved hjælp af kortet planer til at nå vort mål på bedste vej. Dette her har været omkring 20. september 1917.

Om aftenen gik vi så videre over en masse hede. Lysene nede fra Højrup lå nu bag ved os, og da sidste tog om aftenen ved 9-tiden rullede ad Toftlund til, overskred vi den sidste banelinie. Så havde vi dog det meste af Tyskland bag ved os, mente vi. Vi gik stadig videre mellem graner, sandbakker og marker. Ved en kilde i en grøft fik vi lidt vand at drikke.

Ved midnatstid var vi, efter at vi lang tid havde vandret efter et lys, kommet til byen eller åen. Nu var vi altså klar over, hvor vi var, og nu skulle vi altså gå lige mod vest ind over heden. Her var sikkert et sted, hvor det ville være let at komme over grænsen. I det samme hørte vi højrøstet tale på tysk et hundrede meter borte. Vi stod så bag et grantræ, mens de gik forbi, en patrouille på to mand. Det var til held for os, at de talte så højt, så vi kunne høre dem langt borte. »Ja, nu er vi snart i farvandet,« sagde jeg til Hans. Derpå gik vi så videre, stadig mod vest. Vi kunne se et lysskær i horisonten, som vi mente var

Esbjerg. Natten var næsten mørk, og vi spejdede stadig fremefter, om der skulle være noget forude. Endelig kom vi så ud i meget vand i lav hede. Det plaskede stærkt, omend vi gik meget forsigtigt. Endelig så vi så noget, som lignede et skildvaghthus og kom over en sti, så nu troede vi sikkert, at vi var kommet godt over. Det har vel været mellem to og tre om natten. Vi gik stadig videre, og da det blev lyst, kom vi til nogle gårde og til en landevej. På den anden side af vejen var en høj, bevokset med træer. Den lå temmelig høj, og herfra ville vi nu se, hvor vi var. Mod syd så vi en mølle og et kirketårn og mod nord Ribe domkirke. I førstningen kunne vi ikke forstå, hvor vi var; endelig sagde jeg, at det måtte være Spandet, og jeg så da også snart hele skyttekæden som patruillerede langs grænsen.

De var kun 500 meter borte. Ligeså kom første tog med småbanen, som yderligere bekræftede os vor store skuffelse. Vi forstod nu snart til vor store ærgrelse, at vi var gået langs kæden. De måtte ganske sikkert have set os, da vi havde hørt en fløjten. Nu ville vi så se at skjule os, men krattet som så os noget besøgt ud, var vi ikke rigtig tilfredse med som skjulested. Vi kravlede så på alle fire langs en fure i en pløjemark ned i en grøft. Her blev vi liggende på maven eller på ryggen, som det bedst kunne lade sig gøre. Det var en meget trist situation. Intet at spise og i stadig spænding for at blive opdaget! Foran så vi grænselinien, som var aftegnet gennem de små soldater, der patruillerede frem og tilbage. Ud over den kunne vi se ind i det fredelige Danmark, hvor folk kørte korn ind fra marken. »Havde vi blot været der,« tænkte vi. Aldrig nogensinde er en dag blevet så lang som denne. Vagtposterne gik sommetider lige forbi os, når de måtte afløse hinanden. Et par kreaturer gloede også på os, men trak sig dog atter tilbage. Timerne gled dog langsomt hen, og vi ventede kun på, at det skulle blive mørkt. En jæger var der også i nærheden. Han skød engang, så haglene slog ned i nærheden af os.

Så var det, at ulykken kom: en løjtnant gik lige forbi os. Han opdagede os i grøften, og med et stod han foran os og spurgte, hvad vi lavede her. Da vi ikke kunne gøre rede for det, truede han med at skyde os ned, hvis vi gjorde flugtforsøg. Var vi uskyldige, skulle det nok vise sig bagefter. Vi måtte nu følge med til kompagniets skrivestue, hvor vi måtte aflevere penge og papirer, og hvor det første forhør blev optaget. Jeg ser endnu den djævel til løjtnant. I Spandet blev der så sendt en mand med os, som skulle føre os med toget til Skærbæk, hvortil vi ankom ved 8-tiden om aftenen. Vi kom først til bataillonskommandoen. Derpå kom vi i arresten, ja, det var et hårdt natlogi at få efter sådanne dage. Det var noget trist af afgive sine sager. Næste dag om formiddagen fik jeg besøg af dyrlæge Hansen. Han var meget

flink, ville give min moder underretning om det, hvilket jeg dog ikke ville have, men som alligevel blev gjort. Vi fik af ham frokost og middagsmad bragt over. Vi var hver i et rum. Om eftermiddagen ved to-tiden skulle vi så til Flensborg. De var nok bange for, at vi skulle brække skidtet i stykker for dem der i Skærbæk.

Moder, søster og tante kom så lige i det samme, som vi skulle til banegården, så jeg talte med dem. Toget var endvidere forsinket, så der var rigelig tid. Det blev flere gange påbudt os at tale tysk, hvilket vi dog ikke kunne overholde. Af Hansen fik vi en god madpakke med, og når soldaterne havde tilladt det, havde vi også fået en flaske vin.

I Tinglev fik vi kaffe af to flinke landstormere, som var med os. Vi havde nemlig ingen penge på lommen. De var forseglede i et brev. I Flensborg blev vi grundigt forhørt angående faneflugten. Så kom vi i arrest oppe på den ny kaserne. Den første nat sov vi sammen i en celle. Vi havde en ren seng med vask, hvilket var mere, end vi var vant til. Det blev et meget ensformigt liv. Jeg kunne dog se ud på kasernepladsen fra vinduet. Af en kammerat lånte jeg nogle bøger til at læse i. Jeg kunne se, hvordan de 18-årige rekrutter ekcercerede og blev skældt ud. En dag afgik en transport til fronten med musik.

I Flensborg skulle vi dog ikke blive ret længe. En søndag morgen skulle vi hurtigt gøre os færdige til afrejse, og lidt efter sad vi i toget til Hamborg. Her blev igen det hele taget fra os, som ur og penge. Så kom vi ind i stuerne, som var på anden etage. Her var vi 40 mand sammen i forskellige rum, kunne dog tale sammen, så vi fik mange historier over forskellige bedrifter fra storbyen Hamborg. Her herskede ellers den største orden og renlighed.

Fra Hamborg kom vi så igen til Frankrig efter en lang og trist rejse. Da vi kom til fronten, viste det sig, at vi skulle have det meget ringere end i Hamborg. Vi skulle gå på arbejde, nemlig trække pigtråd bag fronten. Dertil fik vi en umådelig dårlig forplejning, så man ikke kunne klare sig med den. Vi bestilte derfor heller ikke noget videre, da vi havde en flink underofficer. En dag havde generalen, »Seks-markføftig«, som vi kaldte ham, set, at vi ikke havde så travlt, og han kom derfor hen og skældte vældigt ud.

Han sørgede også for, at vi blev knap tilmålt med fødevarer. Vi var her fire sønderjyder, nemlig Peter Nissen fra Haderslev og Pedersen fra Als. Nissen tiltrådte 5 års fæstning for samme forbrydelse, så vi kunne nok regne med, at vi ikke slap billigere. Pedersen fik 3 år for at have været 3 dage borte fra kompagniet.

Hans og jeg fik så aftalt, at vi ville flygte sammen. Det var ikke til at holde ud sådan at gå indespærret og arbejde som fange, og hvad

der var det værste, at sulte i større målestok. Det gav ligefrem kartoffelvand med helt små stykker kød i. Her var kun et at gøre, og det var at komme bort derfra. Der var også lejlighed nok, da de vagthavende soldater ikke passede særlig godt på. Især var der god lejlighed ved arbejdspladsen. Der løb nemlig en skyttegrav langs med pigtrådshegnet.

Så var det en middagsstund, mens vagterne ikke passede på, at vi havde aftalt, at nu skulle det være. Jeg lod mig glide ned i skyttegraven og løb langs ad denne, til jeg var ude af syne. Derpå gik jeg mod aften til en by, som hed Etaing. Hans skulle så se at komme bort denne aften eller den næste morgen. Han kom imidlertid ikke, da der nu blev passet bedre på. Jeg levede næsten udelukkende ved kartofler i to dage, havde kun et lille stykke tørt brød i lommen. Af penge havde jeg kun to mark. Da Hans imidlertid ikke kom, var jeg næsten i tvivl om, hvad jeg skulle, men der var ikke andet at gøre end at komme bort. Jeg gik derfor gennem Lecluse til stationen Arleux og rejsen gik så for sig omtrent på samme måde som første gang.

I Harburg opholdt jeg mig en dag. Toget var forsinket, og da det så ikke ville have forbindelse med toget nordpå foretrak jeg at blive her til næste dag. Denne plan gik også storartet. Jeg kørte med til Barderup og gik herfra til grænsen ved Spandet. Jeg kom denne gang godt over. Jeg så ingen vagtposter, kun fire skildvagthuse, og det var en lettelse, da man først var på den danske side. Her lagde jeg mig så til at sove i en lade, til det blev lyst. Så sagde jeg godmorgen til nogle folk, som var i en stald. De vidste jo straks besked, og jeg blev modtaget på det hjerteligste med en god morgenkaffe med sigtebrød til, som man ellers ikke var vant til. Derpå gik jeg gennem Ribe, hvor alle gloede efter uniformen. I Fårup gik jeg til Nicolai Nicolaisen, som jeg kendte. Hos ham fik jeg så noget andet tøj og blev hos ham i et par dage. Derpå rejste jeg en dag til Kolding og besøgte nogle bekendte. Til sidst kom jeg til Skanderborg og var der en halv snes dage. Derefter kom jeg så til Ry højskole, hvor dette er skrevet i vinteren 1917—18.

Udskiftningen i Åved (Vodder sogn)

Af Hans Thysen.

I ældgammel tid blev bondejorden drevet af ejerne i fællesskab; den enkelte kunne ikke som nu drive selvstændigt landbrug, men skulle være med i fællesdriften af den jord, der hørte til landsbyen. Derfor måtte det føles som en stor omvæltning da udskiftningen kom, og jorden blev opdelt i særskilte ejendomme, som hver bonde kunne drive suverænt. — Et indtryk af, hvordan udskiftningen formede sig i praksis, får man af følgende uddrag taget fra en omfattende redegørelse og taksering vedrørende udskiftningen i landsbyen *Åved* i Vodder sogn, da man i 1779 foretog den første udskiftning, hvorved selve bymarken blev opdelt:

Actum Owedt, d. 14. Sept. 1779.

Da de 4re Lods-Eyere i Owedt, som haver hver $\frac{1}{2}$ Gaard udi Besiddelse, haver resolveret til at dele deres samtlige Agger og Enge Landerier, som og deres Gade Jord efter ottings Anpart og dertil erholdt Tilladelse af det Kongl. Amthuus under Dato d. 29. December 1778 efter hvilket Commissorium vi underskreven Officiales tillige med Niels Jensen af Bierkelef og Atzer Pedersen af Gaans Agger som antagne Boeniterings Mænd haver foretaget den separate Uddeling i samtl. Lods-Eyeres Overværelse, over forbemeldte Agger og Enge Landerier samt Gade Jord saaledes som enhvers Laager findes anført i det vedheftede separate Opdelings Instrument, med hvilken separate Deling samtlige Lods-Eyere fandt sig fornøvede. Alle fra Byen gaaende Veye beholde deres gamle Gang undtagen den som har gaaet Norden fra Byen, og er afskaffet, og den synden fra Byen gaaende er henlagt i Skiellet imellem Simon Hansen og Jens Lassens Agger Laager.

Ingen Creaturer maae findes løse uden Varetægt i de almindelige Forter eller paa Veye; ikke heller maae nogen tyde for en anden Mands Indhegning. Skeer her imod, da betalles af ethvert Creatur 4 Skillings

Indtægts Penger samt Skadens Erstatning. Og da Lods-Eyerne ey forlangte noget mere til Protokollen tilført, blev same sluttet og af alle Lodseyere underskreven.

— — —

Det første, der blev foretaget i forbindelse med udskiftningen, var en taksering af jorden. Der blev lavet en boniteringsliste, hvor alle skifter i landsbyens marker var sat til en bestemt værdi. Jorden blev takseret af ovennævnte to boniteringsmænd sammen med ejerne selv, — »det beste som vi vidste og forstod uden nogen Parthiskhed saa vidt os vitterligt er«, som det hedder.

Og derefter blev jorden opmålt af en landmåler, idet samtlige de forskellige arealer, der hørte til byen, blev delt mellem bønderne. Som målestok for denne tildeling brugte man otting — antallet, d. v. s., udskiftningen blev foretaget i forhold til gårdenes størrelse i henseende til ottinger, idet der blev taget hensyn både til mål og bonitering. — Selve opdelingen blev foretaget ad tre gange. Først fordeltes *rug*-arealet mellem bønderne, dernæst *gade*-jord og *byg*-land og tilsidt *engene*. — Rug-landet lå i tre særskilte stykker, og delingen foregik nu på den måde, at hver af de fire bønder fik en part af alle tre stykker, selv om det kun kunne blive en temmelig lille strimmel de forskellige steder. Det samme gælder byg-landet og engene, der også lå spredt forskellige steder; i alle tilfælde fik bønderne tildelt (forholdsvis) små parceller hvert sted.

Efter den første udskiftning af Åved bymark i 1779 blev der i 1786 foretaget endnu en opdeling, idet man denne gang fordelte de fjernere liggende marker mellem bønderne, (et enkelt fjerntliggende markestykke var dog blevet udskiftet allerede i 1779). — Første udskiftning omfattede ialt 177 demat (125 tdr ld.), den sidste derimod 341 tdr. ld.

I forbindelse med udskiftningen rejste der sig et problem med hensyn til vejretten, idet bønderne nu ofte skulle gennem hinandens marker for at nå til de forskellige markstykker. Hvor det var nødvendigt at give vejret over privat jord, blev dette udtrykkeligt bemærket i akterne. — På samme måde blev det skriftligt stadfæstet, hvilke pligter bønderne fremtidig skulle have med hensyn til vedligeholdelse af gadediget og hegn.

En Soldats Optegnelser fra 1864

Ved J. Raben.

Hans Fogt i Hundsløv paa Als, der i 1863 blev indkaldt til Militær-tjenesten og ansat som Menig Nr. 34 ved 2. Divisions Hovedmagasin, har efterladt nogle Optegnelser fra Krigsaaret. Jeg lader Hans Fogt selv fortælle om sine Oplevelser.

»Den 10. December 1863 meldte jeg mig som Trainkusk ved Kommandantskabet i Sønderborg. Vi stillede med 100 Mand og skulde nu lære lidt militær Anstand paa Slotspladsen, under Kommando af en Underkorporal af 13. Regiment, som laa i Sønderborg. Den 19. i samme Maaned blev 80 Mand udtaget til Oppassere for Officerer. Jeg og min Sovekammerat, Jens Rasmussen fra Miang, blev tilbage og skulde blive i Sønderborg. Samme Dags Aften, da vi sad i vort Kvarter i Færgegaarden og fik os et Par Toddyer, kom en Underkorporal ind og sagde, at han skulle have en Mand i Stedet for en af de udtagne, der ikke kunde komme med. Han havde været i forskellige Kvarterer, men der var ingen hjemme. Jeg spurgte, hvem af os to det skulde være. »Det er jo lige meget,« svarede han, »I kan jo trække Lod.« — Valget faldt paa mig. »Hvad vil du have i Bytte,« spurgte jeg Jens Rasmussen. »10 Daler,« lød Svaret. Jens fik de 10 Daler, jeg ønskede ham til Lykke og gav tre Toddyer i Lejekøb.

Den næste Morgen tog de afsted til Dannevirke. Jens Rasmussen blev Oppasser hos en Løjtnant ved 6. Regiment. Under Dybbøls Belejring blev de begge dræbt af en Granat, da de sad og drak Te. —

Vi andre, der blev i Sønderborg, kom til Reservemagasinet. Hver Dag var vi beskæftiget med at fylde Magasinerne, som vi havde hos Konsul Nielsen og Peter Karberg. — Men saa kom Tilbageslaget fra Dannevirke de første Dage i Februar. Da var der stor Trængsel i Sønderborg, vi maatte arbejde baade Dag og Nat med at udlevere Forplejning til Folk og Heste. Det kom saa vidt, at der ikke kunde opdrives et Rugbrød i hele Byen, om det var alle Slags Sukkergodt, gik det med. Det var et sørgeligt Syn, naar man stod nede ved Broen og saa op ad Chausseen mod Dybbøl Bjerg. Der laa Bagage, Vogne og Kanoner væltede, der var et rædsomt glat Føre og Isslag i disse Dage.

En Del af Armeen blev indskibet til Jylland, en Del blev paa Als og indkvarteredes i de forskellige Landsbyer. Vi blev i Sønderborg med Magasinet til den 27. Februar, det var en Søndag, og om Aftenen flyttede vi til Lambjergskov. Vi var kun to Mand og Løjtnant Beck, og blev indkvarteret hos Synsmanden Mads David. Om Mandagen kom saa hele Styrken og blev indkvarteret paa de tre andre Gaarde. Vognparken stod hos Jørgen Lausen. — De fleste af Kuskene var slesvigske Bønder, der var kommet med hertil fra Dannevirke. De kørte nu for os med Forplejning til de forskellige Brigademagasiner. Vort Magasin var nu blevet 2. Divisions Hovedmagasin. Hver anden Dag tog vi imod, og hveranden Dag leverede vi Forplejning ud. Saadan gik Tiden. Efter at Prøjerne den 18. April havde taget Skanserne, fik vi den 22. April Ordre til at rejse til Faaborg. Vi sejlede over med et norsk Dampskib »Bergen«, og fra Faaborg kom vi til Vedtofte, 4 Mil fra Faaborg og 1½ Mil fra Assens, og blev indkvarteret hos en Gaardmand Søren Hansen, Højbjerggaard. Der laa vi to Mand og her traf jeg Jens Møller fra Købingsmark ved Nordborg. I Vedtofte var vi til 3. Maj, saa blev vi flyttet til Hunderup i Nærheden af Odense, men næste Morgen Kl. 6 maatte vi atter af Sted og tilbagelægge de 4 Mil til Faaborg, hvor vi maatte arbejde hele Natten til Kl. 4, da vi gik ombord i Dampskibet »Phønix«, der overførte os til Frederikshavn, hvor vi ankom den næste Nat Kl. 12. Vi blev Natten over om Bord og om Formiddagen blev jeg indkvarteret hos Købmand Berg. Den 11. Maj var jeg med en Transport til Vildsøgaard, vi var to Trainkuske og en Dragonunderofficer med. Vi havde nu faaet 25 Spand Heste til Magasinets Raadighed, og der var ogsaa nogle Bønder med i Transporten. Vi kom til Hjørring den første Dag, vel 4 Mil fra Frederikshavn, vi tre indkvarterede os selv hos Gæstgiver Møller, Kuskene blev indkvarteret rundt omkring i Byen. Den næste Morgen fortsatte vi Rejsen og vi havde endnu fire Mil. Men da blev Bønderne gnaven og vilde ikke køre længere. Vi maatte saa have nogle Vogne rekvireret fra Landet og det tog megen Tid, men vi kom godt derud og tilbage igen til Hjørring og søgte vort Kvarter. Den næste Dags Morgen fortsatte vi saa Rejsen tilbage til Frederikshavn, hvor vi ankom Kl. 2 om Eftermiddagen. Men allerede Kl. 4 samme Dag brød vi op igen til Hjørring, 7 Mil herfra. Der skulde vi have vort Magasin paa Herregaarden Frederikshvile, der ligger tæt ved Byen. Nogle af os blev indkvarteret paa Gaarden, jeg kom ind til Byen, hvor jeg sammen med en anden Mand fik Kvarter hos Niels Ohlsen, senere kom vi ogsaa hen paa Gaarden, hvor vi alle laa samlet. Den 25. Juni flyttede vi igen med hele vort Train og Mandskab til Frederikshavn; den 26. blev vi indskibet paa Dampskibet »Valdemar«, som førte os til Nyborg. Sejladsen vare-

de 18 Timer. Da vi havde sejlet en Tid lang, gjorde Skibet holdt. Vi som laa nede i Lasten, kom hurtigt op paa Dækket, vi kunde jo ikke vide, hvad der var paa Færde. Det var Fregatten »Niels Juel«, der prajede os, og forespurgte om vor Kaptajn havde set noget til Fjenden, thi Vaabenhvilen var forbi. Om Middagen den 27. Juni ankom vi til Nyborg. Om Eftermiddagen Kl. 3 tog vi derfra og var Kl. 8 i Odense. Magasinet kom den 28. videre til Kerte, den 4. Juli til Hekkebølle og den 18. Juli til Aalsbo. Den 20. Juli var jeg med en Transport til 1. og 8. Infanteribrigade og samme Dags Eftermiddag flyttede vi Magasinet til Bukkerup, vel omtrent 3 Mil fra Bukkerup, herfra til Kingstrup, hvor vi blev indkvarteret hos Hans Hansen paa Sophiedal, omtrent 2 Mil fra Middelfart. Den 3. August kom Magasinet igen tilbage til Bukkerup. Paa Vejen fra Kingstrup til Bukkerup kom vi forbi den smukke Bygning som kaldes Erholm, og som ejes af Kammerherre Cederfeldt de Simonsen. Denne Bygning har et herskabeligt Udseende og ligner et Slot, den har en uhyre smuk Beliggenhed og en særdeles smuk Have.

Krigen var forbi. Den 13. August rejste jeg fra Bukkerup over Odense til Nyborg. Den 15. August afleverede jeg mit Tøj paa Arsenalet, hvor jeg fik mit Pas og saa gik vi til Doktorvisitats. Vi var et Selskab, som lejede en Vogn, der skulde køre os til Middelfart, ialt 10 Mil, men da vi kom til Vissenbjerg Kro, blev Vognmanden saa tvær og han vilde ikke køre os længere. Han fik sine Penge for den Vej, han havde kørt, og saa lejede vi Bageren, der boede i Nærheden af Kroen og han kørte os Resten af Vejen til Middelfart. Den næste Morgen fik vi en Baad til at sætte os over til Snoghøj. Der stod en østerrigsk Soldat og forlangte vore Pas. Da det var undertegnet af Kommandanten, kunde vi lade os køre videre til Kolding. Der blev vi paa Gaden anholdt af nogle østerrigske Officerer, der vilde se vore Pas, men der var ikke noget i Vejen. Vi tog ind paa Hotellet »Hvide Hest«, der traf vi en Mand, der skulde til Haderslev og ham kørte vi med. I Haderslev lejede vi en Vogn til Aabenraa. Natten tilbragte vi hos Gæstgiver Danielsen. Den 7. juli om Morgenen lejede vi en Vogn til Sønderborg. Da vi kom til Dybbøl Mølle kom der nogle af hans Bekendte, der var permitteret fra 21. Regiment, os imøde. Saa kunde han faa Læs tilbage og han bad os om at gaa den Smule Vej til Sønderborg. Det gjorde vi, og med raskt Hurra skiltes vi ad. Endelig kom vi til Sønderborg, hvor vi rigtigt kunde spore Krigens Ødelæggelser.

Jeg gik ind til Gæstgiver Chresten Lassen, lige over for Reimuths Hotel, der fik jeg lidt at styrke mig paa, thi i de sidste Dage havde det ikke givet meget. Da jeg havde hvilet lidt, begav jeg mig paa Turen hjem.« —

Folkeminder fra Skrydstrup

Ved Jørgen Petersen, Uldal.

SAGNET OM BORGVOLD

Ca. 1 km nord for Skrydstrup ligger voldstedet Borgvold, en vold omgivet af en grav, hvoraf der kan skønnes, at der her i gamle dage har været en mindre borg med voldgrave og vindebro. Efter sagnet ejedes denne borg af Klaus Limbæk på Tørning slot, som boede der omkring 1350.

Ca. 1 km nordvest for Borgvold ligger Hørlyk, nu en gård og otte husmandssteder, oprindeligt kun een gård. Hørlyk var ladegård til Borgvold.

Der berettes, at der på egnen færdedes en munk ved navn Skrydeper. Antagelig har han haft sit tilholdssted på ladegården eller også i en begyndende bebyggelse, hvor nu Skrydstrup ligger. Efter denne munk skal byen have fået sit navn. Han havde engang ydet Klaus Limbæk en tjeneste, for hvilken der var lovet ham en belønning. Klaus Limbæk holdt ikke sit løfte, og det bevirkede, at munken mistede forstanden og efter den tid gik rundt og skrydede som et æsel. Han blev også kaldt Klaus Limbæks onde samvittighed.

Da så Klaus Limbæk en aftenstund kom ridende fra Borgvold over heden, traf han ved Billundgab Skrydeper, ledsaget af en dreng, ridefogdens søn fra Hørlyk. Han tog så den beslutning for at blive fri for sin plageånd at gøre en ende på det med Skrydeper, steg af hesten, greb fat på ham og kvalte ham. For at give det udseende af, at Skrydeper havde begået selvmord hængte han ham op i et træ. I den kamp, som fik forud, nåede Skrydeper at bide en Finger af sin banemand.

Nu var det jo om at gøre, at denne udåd blev holdt skjult, og derfor måtte ridefogdens søn, Ejnar Halvorsøn, tages med på hesten til Tørning slot. Her blev han så holdt tilbage og under sin opvækst oplært i våbenbrug. Efter at han var vokset til, fik Klaus Limbæk nok at gøre med ham, idet de to kom til at stå i et modsætningsforhold til hin-

anden. Ejnar indtog Borgvold og kæmpede herfra med sine hjælpere mod Klaus Limbæks folk, som efter sagnet benyttede sig af den underjordiske gang fra Tørning slot til Borgvold. I sidste øjeblik lykkedes det Ejnar Halvorsøn at få hjælp af de uldalbønder, som indbragte ham sejren.

Jeg har foranstående oplysning fra mine drengeår, da jeg vogtede kreaturer på Søndermarken. Ved siden af vor jordlod boede Chr. Bredstrup og Kjesten Mari. Der kom jeg undertiden på besøg. En dag, da de ikke var hjemme, kunne jeg ikke komme ind i beboelseslejligheden, men kun i udbygningerne. Jeg var så nysgerrig, at jeg fra loen ad en stige kravlede op på loftet, og heroppe fandt jeg en gammel håndskreven bog, forfattet af en lærer Paulsen. Desværre er denne bog gået tabt.

SAGNET OM KIRKEN

Efter Skrydstrup sogns menighedskronik er kirken bygget i slutningen af det 14. århundrede af forannævnte Ejnar Halvorsøn, som sammen med sin hustru Agnes Limbæk, der antagelig var Klaus Limbæks datter, boede på Borgvold. Hun havde lovet biskop Magnus i Ribe at bygge en kirke i Skrydstrup. Nu ligger det jo nær at slutte, at de to unge, mens Ejnar blev opdraget på Tørning, er kommet til at holde af hinanden, og at den mægtige borgherre har jaget den unge ridefogdens søn bort, fordi han var imod partiet. Ejnar Halvorsøn tog senere til Jylland, gik i krigstjeneste imod svenskerne, tog den svenske konge til fange og fik som løn for sin taperhed af den danske dronning Borgvold i eje. Hvis dette er rigtigt, så har Ejnar med sin hustru fået Borgvold omkring 1375, da dronningen i dette år overtog regeringen, og de to unge har så kunnet vie sig den opgave at få kirken bygget. Mændene i Skrydstrup, Uldal og Lilholt har vel nok måttet yde deres hjælp.

NOGLE PRÆSTEHISTORIER

Der er fortalt om en præst, som har opholdt sig i Hørlyk, at han engang en søndag formiddag, inden han tog til kirken, tabte sin skrevne prædiken i kålgrøden. Han fik den dog reddet, men idet den lå på gulvet, kom i det samme en sulten hund, som slugte den, så at præsten bagefter i kirken måtte undskylde sig med, at der ikke kunne blive noget af en prædiken, fordi hunden i Hørlyk havde ædt den.

Måske har det været den samme præst, som engang fra prædikestolen skal have sagt: »Jeg ved noget, som I ikke ved, og I ved noget, som jeg ikke ved. Jeg står med mine bare ben i mine støvler, det ved jeg, og det ved I ikke, men om nogen af eder vil give mig uld til et par strømper, det ved I, og det ved jeg ikke.«

Fra 1843 til 1850 var der en præst, Johannes Pedersen, som var stærkt interesseret i præstegårdens landbrug, som jo også udgjorde en del af hans indtægt. Det vides om ham, at han gjorde sig gældende på landbrugsfagligt område og stiftede den første landboforening i Nordslesvig, hvis første formand han var. Om ham er der fortalt, at han engang var redet ud for at se til sine folk, mens de var beskæftiget med opgravning af mergel norden for byen. Da på een gang ringede kirkeklokkerne. En af arbejderne sagde da: »Det er jo lig i Lilholdt, hr. pastor.« »Ja, sandelig,« svarede denne, og i strakt karriere gik det nu mod præstegården. Han kastede tøjlerne, løb ind og fik præstekjolen på, og han nåede lige at komme til kirkegårdslågen netop som ligfølget kom. Han skal have holdt en ligprædiken, så intet øje var tørt.

Graasten Bank A/S
Kontortid 9--12 & 2--4
Lørdag 9--1
GRAASTEN

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.
- Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

**Sønderjydsk
Tæppefabrik**

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

*

**Haslev
Gymnasium**

Kostskole for Drengene

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Bogtryk . Bogbind

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8 . Tønder . Telefon 2550*

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

E S B J E R G

HEJMDAL

Landsdelens Blad

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

GRAM
KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S
Vojens

Tønder Mejeri

telefon 186

Svend Kirchheiner

aut. Installatør

Vestergade 7 . Tønder . Tlf. 45

HORSENS HAVN

- ◆ Mange moderne Stykgodskraner.
- ◆ 7,00 m Vanddybde.
- ◆ Havnen kan besejles Dag og Nat.
- ◆ Store Arealer ved Kaj og Jernbanespor ledige til Udleje.

Aksel Michelsen

Kul- og Trælasthandel

Tønder Telefon 2530-2531

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

TØNDERHUS

Danskhedens nye Borg

Knud Hauvig, tlf. 22222, Tønder

A-S FAXE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres
ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte